

Marijana Krmpotić
Andrej Janeš
Petar Sekulić

Marijana Krmpotić
 Hrvatski restauratorski zavod
 Odjel za kopnenu arheologiju
 mkrmptic@h-r-z.hr

Andrej Janeš
 Hrvatski restauratorski zavod
 Odjel za kopnenu arheologiju
 ajanes@h-r-z.hr

Petar Sekulić
 Hrvatski restauratorski zavod
 Odjel za kopnenu arheologiju
 psekulic@h-r-z.hr

Izvorni znanstveni rad/
 Original scientific paper
 Primljen/Received: 28. 4. 2017.

UDK
 904:728.81](497.5 Turčišće)"653"
 DOI

<http://dx.doi.org/10.17018/portal.2017.1>

Gradišće u Turčišću, Međimurje, gradište/mota iz razvijenog srednjeg vijeka

SAŽETAK: U sklopu realizacije programa „Arheološki park Turčišće – Goričan“ 2014. godine provedena su arheološka i povijesno-arhivska istraživanja srednjovjekovnog gradišta/mote na položaju Gradišće u Turčišću, Općina Domašinec. Gradišće čini središnji plato zaštićen dvama opkopima te zemljanim nasipom. Arheološka istraživanja pokazala su da je život na Gradišću trajao od sredine 12. do sredine 13. stoljeća, kad je stradalo u požaru, dok su provedena povijesno-arhivska istraživanja omogućila njegovo povezivanje s plemićkom obitelji Domaša, čije je ime ostalo sačuvano u nazivu današnjeg naselja Domašince. Arheološkim istraživanjima ustanovljeni elementi konstrukcije srednjovjekovne građevine na središnjem platou Gradišća upućuju na prijelazni oblik između gradnje s ukopanim stupovima i katanne gradnje. S druge strane, to je stariji tip gradnje s početka razvoja tradicionalne međimurske arhitekture, katanatno građenih „šopanih hiža“.

KLJUČNE RIJEČI: *gradišće, mota, razvijeni srednji vijek, arheološka istraživanja, Turčišće, Domašinec, Međimurje*

Gradišće u Turčišću smješteno je istočno od naselja Domašinec, u sklopu istoimene općine (sl. 1). Nalazi se u sjevernom dijelu donjeg Međimurja, koje je izrazito nizinskog karaktera. Riječ je o blago povišenom platou oko kojega su i danas primjetna dva opkopa te niski zemljani nasip između njih (sl. 2). Smještaj lokaliteta na sutoku rijeke Trnave i potoka Crni jarak, kao i visoke podzemne vode, omogućili su konstantno punjenje opkopa vodom.

Tijekom 2014. godine Odjel za kopnenu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda proveo je na lokalitetu opsežnija arheološka istraživanja, u sklopu programa „Arheološki park Turčišće – Goričan“ koji financira Mini-

starstvo kulture Republike Hrvatske. U realizaciju se aktivno uključila i lokalna zajednica,¹ koja je baštinila ime njegovih srednjovjekovnih vlasnika Domaša, zainteresirana za prezentaciju lokaliteta u vidu arheološkog parka. Vrijednost prezentacije kojom bi se oživio djelić povijesti jest u prikazu načina i duha življenja nižeg hrvatskog plemstva tijekom razvijenog srednjeg vijeka.

Povijesni okvir

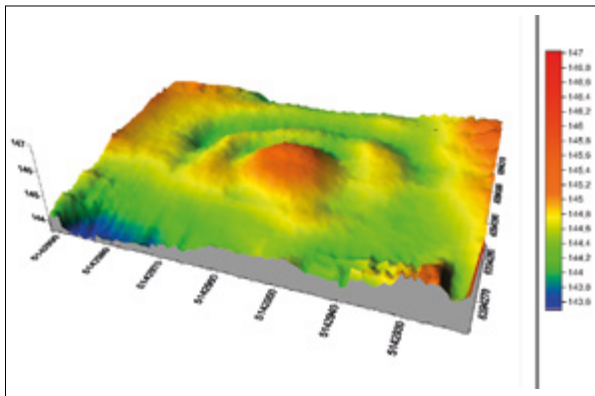
Smatra se da je današnji naziv Domašanec, odnosno Domašinec, izveden iz osobnog imena Domaš, odnosno Damaš. Područje naselja je, kao i cijelo Međimurje, bilo u upravnom i političkom smislu u sklopu srednjovjekov-

1. Položaj srednjovjekovnog gradišta/mote u Turčišću (podloga: DGU, izradila M. Krmpotić, 2017.)
Site of the medieval hillfort/motte in Turčišće (Surveying map: State Geodetic Directorate, made by M. Krmpotić, 2017)

2. Pogled na Gradišće s jugozapada (fototeka HRZ-a, snimio D. Bergant, 2014.)
View of Gradišće from the southwest (Croatian Conservation Institute Photo Archive, photo by D. Bergant, 2014)

3. Digitalni model reljefa srednjovjekovnog gradišta/mote u Turčišću (snimila i izradila M. Krmpotić, 2014.)
Digital model of the relief of the mediaeval hillfort/motte in Turčišće (model by M. Krmpotić, 2014)

ne Zaladske županije, dok je u crkveno-administrativnom pogledu bilo u sastavu arhidakonata Bekšin. Arhidakonat je vjerojatno bio dio Vespriemske biskupije, a od sredine 13. stoljeća u sastavu Zagrebačke. Ime se prvi put u sačuvanim vrelima spominje u prvoj polovici 13. stoljeća.² Najstariji poznati spomen imena sačuvan je u ispravi o sudskom sporu između vesprimskoga biskupa Bartola i hrvatskoga bana Oguza 1232. godine. U ispravi se među prisutnim plemstvom Zaladske županije spominje i Damasov brat Mortun (*Mortun, frater Damase*).³ U nešto kasnijoj ispravi, vezanoj uz prodaju nekih zemalja u Međimurju 1236. godine, spominje se i Damasov sin Tomo (*Damasc filium Thomas*).⁴ Kao toponim, *Damasa* se prvi put pojavljuje u sačuvanoj ispravi zagrebačkog kaptola iz 1244. godine u vezi s prodajom nekih posjeda na području Međimurja; zemlja *Damasa (terre Damasa)* spominje se kao susjedni posjed u određivanju međa.⁵

Mađarski povjesničar Gyula Forster smjestio je na područje Domašince Keresztury-kastély, no na temelju sadašnjih istraživanja nije moguće utvrditi je li riječ o lokalitetu Gradišće.⁶

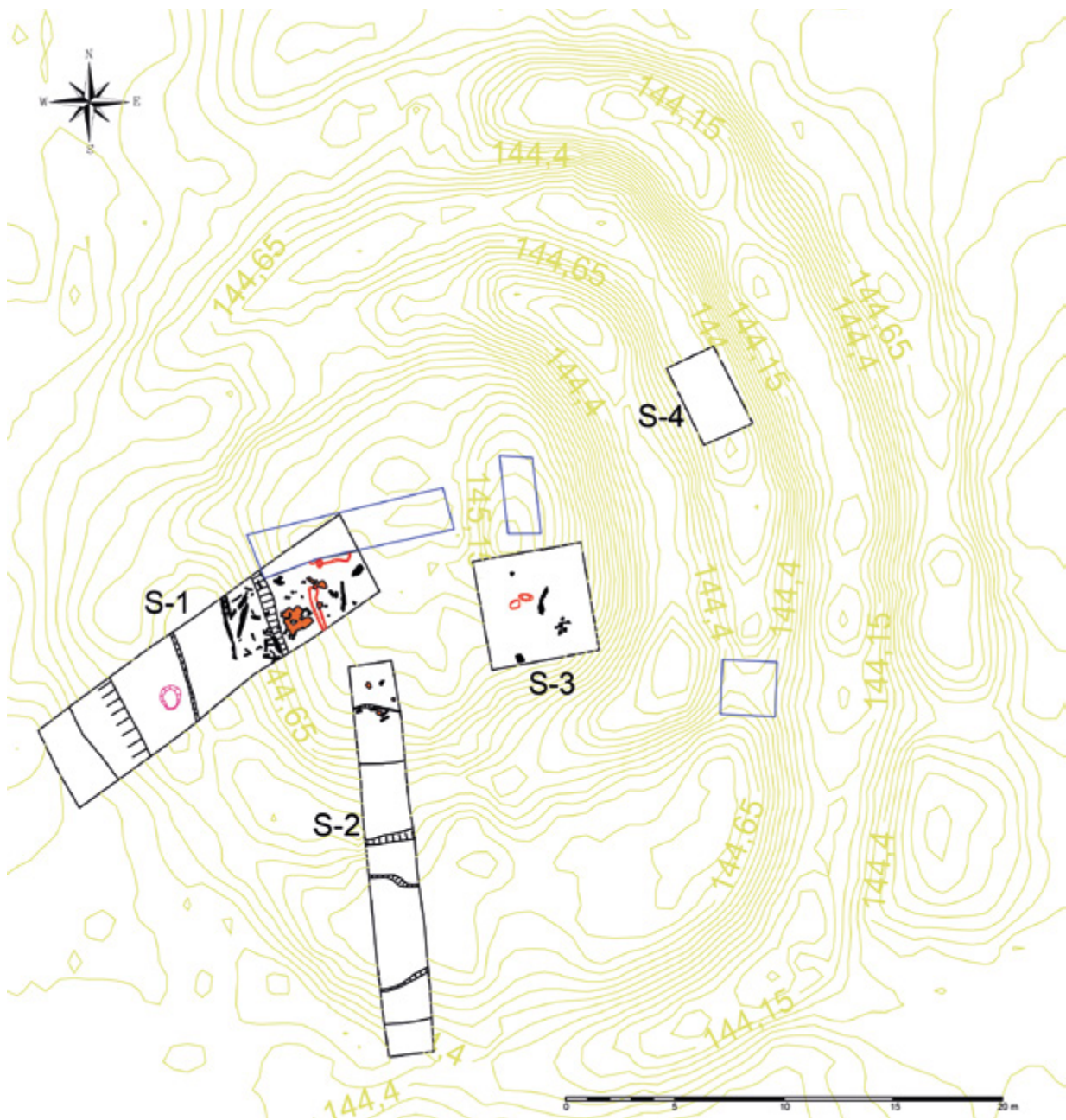
Na području Međimurja u prvoj polovici 13. stoljeća, osim moćnog plemićkog roda Buzad – Hahót, svoje su posjede imali brojni pripadnici nižeg međimurskog plemstva. Na temelju navedenih podataka moguće je pretpostaviti da je jedan od njih bio spomenuti Damas, čiji se posjed tijekom prve polovice 13. stoljeća nalazio na području današnjeg Domašince. Iako nam manjak sačuvanih vrela onemogućava rekonstrukciju povijesnog razvoja i pravno-posjedovnih odnosa u kasnijem razdoblju, moguće je zaključiti da se naziv srednjovjekovne zemlje *Damasa* uspio sačuvati sve do današnjih dana.

Arheološka istraživanja

Prva zapažanja o lokalitetu objavio je Željko Tomičić,⁷ koji je vodio i prva, probna arheološka istraživanja nalazišta 1984. godine kao djelatnik Muzeja Međimurja iz Čakovca. Tada je istražena manja površina te su utvrđeni ostaci fortifikacije u vidu dvostrukih koncentričnih opkopa i drvene palisade. Željko Tomičić je na osnovi rezultata provedenih istraživanja datirao lokalitet u razdoblje od kraja 11. do prijelaza 13. na 14. stoljeće te zaključio da se najvjerojatnije može poistovjetiti sa sjedištem plemića Domaša.⁸

Tijekom 2014. godine, u sklopu realizacije programa „Arheološki park Turčišće – Goričan“, Hrvatski restauratorski zavod proveo je na tom lokalitetu arheološka istraživanja većeg opsega, koja su obuhvatila ukupnu površinu od 139 m². Također je napravljen digitalni model reljefa na temelju više od 3000 točaka snimljenih GNSS uređajem (sl. 3). Cilj istraživanja bilo je prikupljanje što većeg broja podataka o prvotnom izgledu srednjovjekovnog gradišta/mote, potvrđivanje njegove datacije i karaktera te utvrđivanje potencijala za prezentaciju u sklopu arheološkog parka.

4. Plan istraženih sonde na lokalitetu Turčišće-Gradišće (izradili M. Krmpotić i A. Janeš)
 Plan of trial trenches at the site of Turčišće-Gradišće (made by M. Krmpotić and A. Janeš)

Arheološka istraživanja pokazala su da se na položaju Gradišće nalaze ostaci nizinskog srednjovjekovnog gradišta/mote⁹ kružnog tlocrta, podignutog na prirodnom povišenju nad plavnom nizinom. Takva gradišta/mote bila su često podizana na močvarnim, odnosno plavnim terenima.¹⁰ Središnji je plato bio okružen dvama opkopima, koji su se punili vodom, te zemljanim nasipom između njih. Širina opkopa iznosila je oko 4,5 m, dok je sačuvana širina zemljanog nasipa u njegovu donjem dijelu oko 3 m. Opkopi su tijekom vremena bili djelomično zatrpani erodiranjem zemlje sa središnjeg platoa, odnosno zemljanog nasipa, koji je time snižen u odnosu na prvotnu visinu. Cjelokupno gradište/mota, uključujući opkope i

nasip, sačuvano je u promjeru od 45 m u smjeru zapad-istok, odnosno 50 m u smjeru sjever-jug. Vremenski i prostorno najbližu analogiju predstavlja nalazište Torčec – Gradić, smješteno u koprivničkom dijelu Podravine, točnije njegova faza III.¹¹

Tijekom istraživanja 2014. godine postavljene su četiri sonde (sl. 4). U sondama 2, 3, i 4 na središnjem je platou utvrđen kulturni sloj koji je sadržavao ostatke nadzemne građevine (sl. 5). Dio tih ostataka urušio se u opkop (sl. 6). Kako je građevina stradala u požaru, sačuvano je dosta karboniziranog drveta te zapečene zemlje, odnosno ljepra, što svjedoči o načinu njezine gradnje. Također su pronađeni manji kružni do ovalni ukopi, za koje se pretpostavlja da

5. Ostaci objekta na središnjem platou gradišta/mote u Turčišću, pogled sa sjevera (fototeka HRZ-a, snimila M. Krmpotić, 2014.)
Remains of the building on the central plateau of the hillfort/motte in Turčišće, view from the north (Croatian Conservation Institute Photo Archive, photo by M. Krmpotić, 2014)

su služili kao rupe za okomito postavljene drvene stupove (ukopi SJ 25, 37, 47 i 49) (sl. 7). Radijus ukopa iznosi između 30 i 40 cm, a sačuvani su u relativnoj prosječnoj dubini od dvadesetak centimetara od vrha kulturnog sloja u koji su ukopani (SJ 12). Ukopi su evidentirani na pretpostavljenom sjeverozapadnom i jugoistočnom uglu građevine, i to po dva na svakom uglu. U zapadnom dijelu građevine na ukope za stupove nastavljaju se plitki jarci (SJ 33 i 41), relativne dubine između 10 i 15 cm, u pretpostavljenoj liniji pružanja zidova. Njihova prosječna širina od 30 – 40 cm odgovara radijusu ukopanih rupa za stupove. Ukopi rupa za stupove i jaraka bili su zapunjeni sivom zemljom s dosta gara. Navedeni ukopi omogućili su procjenu dimenzija i položaja nadzemnog objekta podignutog na središnjem platou. Može se pretpostaviti da je riječ o pravokutnoj građevini dimenzija 9,65 x 5,05 m, orijentiranoj otprilike u smjeru zapad-istok, s blagim odklonom prema jugozapadu (sl. 7).

O tehnici gradnje zidova građevine na središnjem platou svjedoče pronađene urušene pougljenjene drvene daske i tanje pruće, kao i komadi zapečene zemlje, odnosno kućnog ljepa. Sačuvani ostaci pougljenjenih dasaka upućuju na njihovu širinu od najmanje 20 cm, a jedna od njih sačuvana je u dužini od gotovo tri metra. U urušenju je, osim dasaka, nađeno i mnogo pougljenjenog pruća promjera otprilike 2 do 3 cm, što ukazuje na to da

je kostur od drvenih dasaka bio ispunjen pletenim prućem. Komadi zapečene zemlje, tzv. kućnog ljepa, nerijetko s otiscima pruća, dokazuju da su drveni zidovi građevine bili oblijepljeni ilovačom. Unutar gabarita građevine mjestimično su ostali sačuvani ostaci poda od nabijene zemlje, zahvaljujući tome što su, u požaru koji je označio kraj života na lokalitetu, pojedini dijelovi zemljanog poda bili zapečeni. Građevini smještenoj na središnjem platou pristupalo se vjerojatno preko jednostavnog drvenog mosta. O tome svjedoči nalaz veće rupe od drvenog stupa na zemljanom nasipu na jugozapadnoj strani Gradišća. Može se pretpostaviti da je spomenuti stup služio kao oslonac drvenog mosta.

Kako bi se gradište/mota što preciznije vremenski odredilo, provedene su radiokarbonske analize uzoraka ugljena pougljenjenih drvenih dasaka koje su bile dio konstrukcije objekta na središnjem platou.¹² Dobiveni datumi (tablica 1) upućuju na dulji vremenski raspon, od 11. do 13. stoljeća, pri čemu je uzorak s platoa dao nešto stariji datum. Ako se u obzir uzmu samo rezultati s jednostrukom standardnom devijacijom (1 sigma), datum za uzorak iz jaraka upućuje na razdoblje prve polovice i sredine 13. stoljeća, dok su datumi za drugi uzorak postotno prilično ravnomjerno raspoređeni od druge polovice 11. do kraja 12. stoljeća. Razlika u datumima među uzorkovanim drvetom mogla bi se objasniti tzv. *old wood* efektom. Naime, radi-

6. Urušenje u jarku gradišta/mote u Turčišću, pogled sa zapada (fototeka HRZ-a, snimila M. Krmpotić, 2014.)

Rubble in the ditch of the hillfort/motte in Turčišće, view from the west (Croatian Conservation Institute Photo Archive, photo by M. Krmpotić, 2014)

okarbonski datumi drveta, odnosno ugljena ovise o dijelu stabla s kojega potječu prikupljeni uzorci, budući da je srčika nerijetko znatno starija od bjeljike, što može uzrokovati odstupanja od po nekoliko stotina godina. Također postoji mogućnost odgođene upotrebe drveta, tj. da nije upotrijebljeno kao građevni materijal odmah nakon sječe.

Gradište ili mota

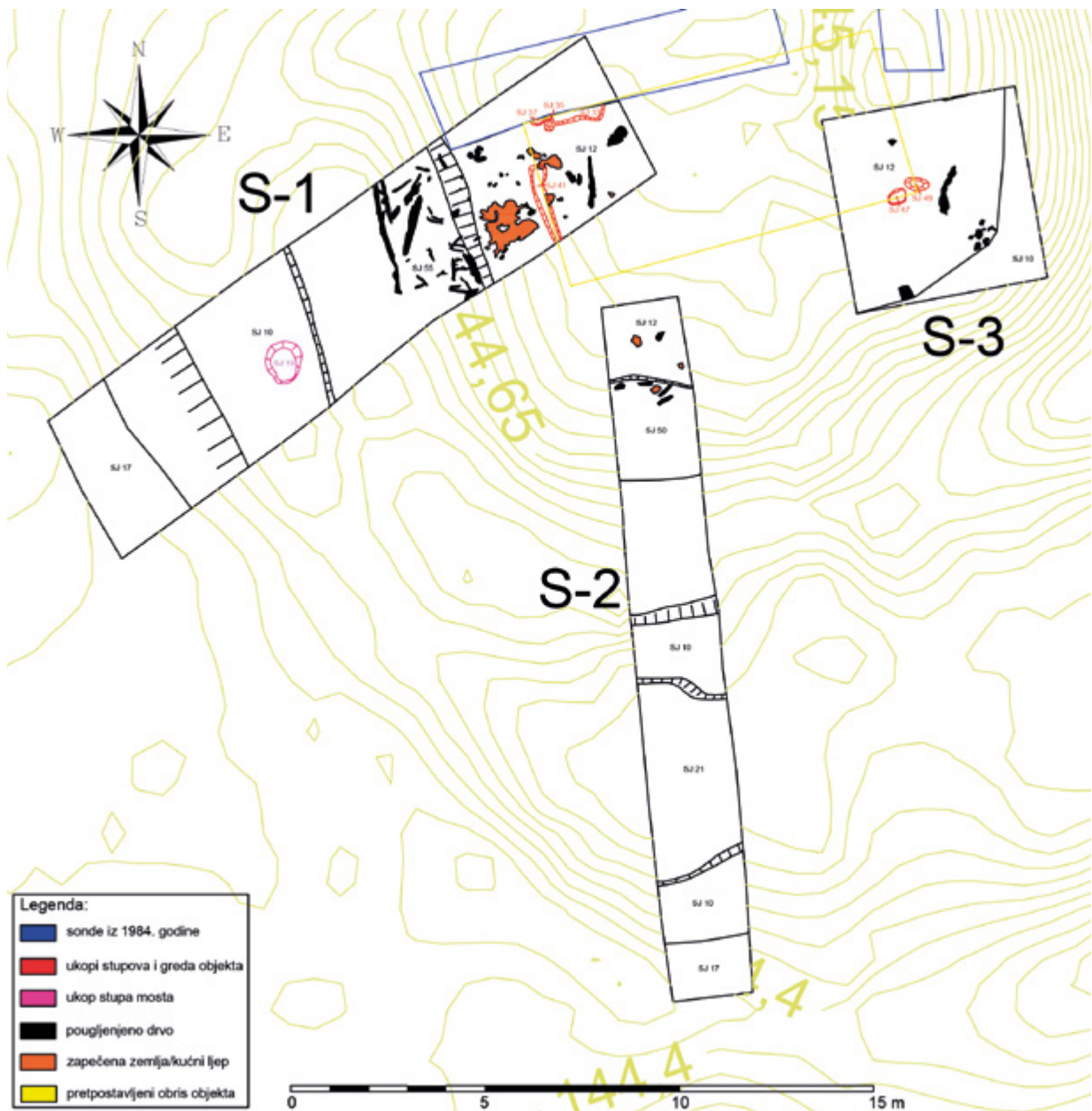
Navedeni tip srednjovjekovnog utvrđenog nalazišta u Hrvatskoj u interesu je znanstvene zajednice od sredine 20. stoljeća, kad su provedena dva istraživanja na

takvim nalazištima. Istraživanja koja je proveo Z. Vinski na gradištu kod Sv. Petra Ludbreškog i Gradine kod Mrsunjskog luga ukazala su na bogatstvo i arheološki potencijal srednjovjekovnih gradišta. Gradište kod Sv. Petra Ludbreškog datirano je u doba Arpadovića,¹³ dok je Gradina kod Mrsunjskog luga smještena u razdoblje od 10. do 13. stoljeća.¹⁴ Kasnijom preliminarnom analizom utvrđeno je da pronađeni materijal pripada visokom ili razvijenom i kasnom srednjem vijeku.¹⁵ Tijekom druge polovice 20. stoljeća te početkom ovoga provedeno je nekoliko probnih arheoloških iskopavanja na nalazištima

Tablica 1. Rezultati radiokarbonskih analiza uzoraka pougljenjenog drveta (tablicu izradila M. Krmpotić prema rezultatima Cedad, Universita del Salento)

Results of the radiocarbon analysis of the charcoal samples (Plate made by M. Krmpotić in accordance with the results of Cedad, Universita del Salento)

Uzorak	Rezultati CEDAD		
	Konvencionalni datum	1 sigma datum (vjerojatnost 68,2 %)	2 sigma datum (vjerojatnost 95,4 %)
ugljen, plato	898 ± 40	1045. – 1094. (29,9 %) 1120. – 1141. (11,5 %) 1147. – 1190. (25,2 %) 1199. – 1202. (1,6 %)	1035. – 1216. (95,4 %)
ugljen, opkop	809 ± 45	1191. – 1198. (5,0 %) 1203. – 1266. (63,2 %)	1058. – 1074. (1,5 %) 1154. – 1282. (93,9 %)

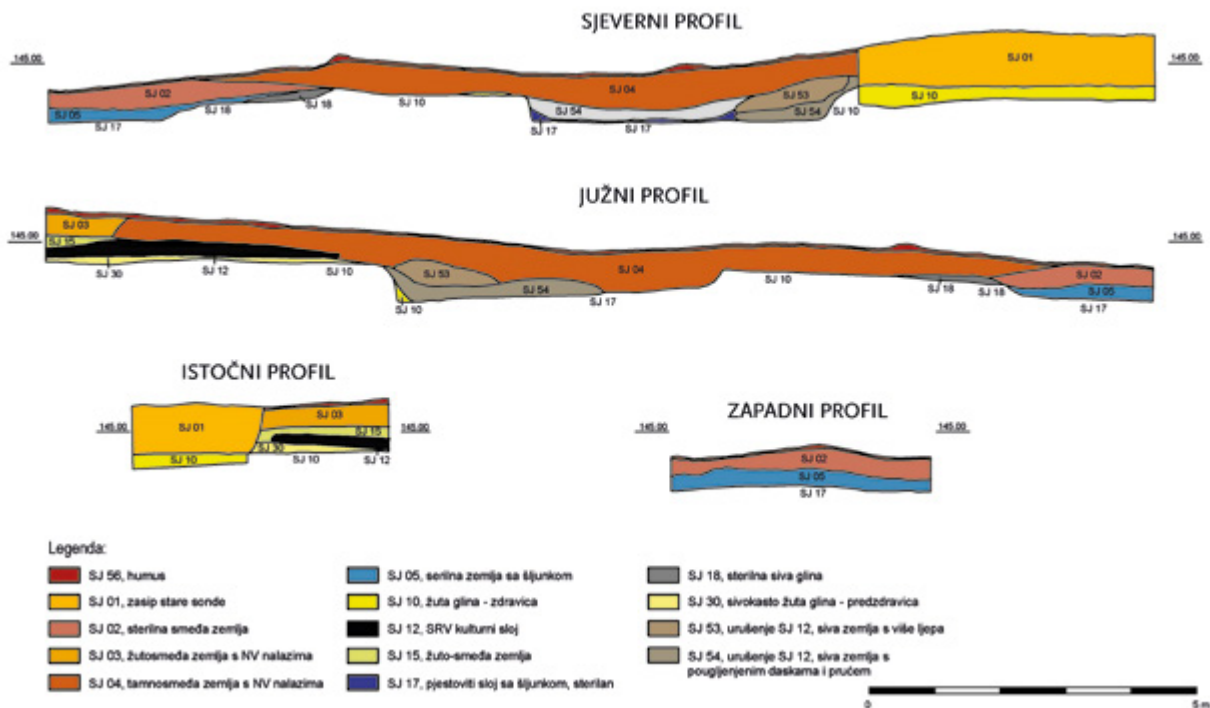
7. Nacrt sonde s ustanovljenim elementima konstrukcije građevine na središnjem platou (izradili M. Krmpotić i A. Janeš)
 Drawing of trial trenches revealing elements of the building structure on the central plateau (drawing by M. Krmpotić and A. Janeš)

gradišnog tipa.¹⁶ Mnogo je više toga otkriveno u terenskim pregledima, rekognosciranjem i evidentiranjem toga tipa nalazišta.¹⁷ Gradišta su definirana kao drveno-zemljana utvrđenja; dijele se na nizinska i visinska. Uz gradnju drveno-zemljanih bedema, gradišta su dodatno utvrđivana opkopom ili sustavom opkopa, odnosno jaraka. U dosadašnjim istraživanjima toga tipa nalazišta na području kontinentalne Hrvatske registriran je 91 lokalitet, od čega 65 pripada nizinskom tipu. Većina ih se ubraja u gradišta kružnog tlocrta, sastavljena od jednog dijela (79 %).¹⁸ Na tlocrtu dispoziciju gradišta znatno utječe okolni teren. U tlocrtu se ističe središnje uzvišenje okruženo koncentrično izvedenim sustavom zemljanih bedema i opkopa. Gradnja takvog tipa utvrda vezana je

uz prirodne vodene tokove i prometne smjerove. Terenskim pregledima i probnim arheološkim iskopavanjima utvrđeno je da većina nalazišta navedenog tipa potječe iz kasnog srednjeg vijeka, s mogućim korijenima u razvijenom srednjem vijeku.¹⁹ Služila su kao utvrđena sjedišta feudalaca te kao središta njihovih posjeda, a njihov nastanak se može povezati s nastankom feudalnog posjeda i jačanjem lokalnog autoriteta plemića.

U stranoj literaturi takav se tip utvrđenih plemićkih sjedišta naziva motama.²⁰ Izraz dolazi od francuskog *Château à motte*, tj. utvrda na zemljanom nasipu. Riječ je o manjim utvrdama kružnog tlocrta nasipanih humaka, okruženih opkopom i bedemom. Ako se radi o nizinskim motama, opkopi su zapunjeni vodom.²¹ Glavna je utvrda, najčešće

8. Profili sonde 1 (izradila M. Krmpotić)
 Sketch of trial trench 1 (drawing by M. Krmpotić)

smještena na središnjem platou, često povezana s nekoliko suburbija. Središnji plato nalazi se na jednom stožastom ili piramidalnom zemljanom humku i na njemu je kula ili kuća. Istraživanja u zapadnoj Europi pokazala su da je vrh brežuljka bio uz rub okružen drvenom palisadom s prolazom, dok je u središtu bila drvena kula.²² Neke su mote postojale kao samostalni objekti.²³ Prve mote mogu se pratiti na području sjeverne Francuske oko 1000. godine te na zapadu srednje Europe. Arheologija nije dokazala postojanje mota prije 11. stoljeća, ali povijesna vrela upućuju na moguće korijene sličnih objekata već u drugoj polovici 10. stoljeća. Različite varijacije s područja Nizozemske poznate su i od 10. stoljeća.²⁴ Vrhunac gradnje u zapadnoj Europi je 11. i 12. stoljeće, odakle se taj način gradnje postupno proširio prema istoku. Tijekom 13. i 14. stoljeća njihova gradnja bila je uobičajena u Poljskoj i Mađarskoj.²⁵

Mote su bile utvrđena boravišta plemićke obitelji, a imale su sve potrebne gospodarske zgrade u suburbiji. Prema nekim izvorima, u prizemlju su se nalazila spremišta, čak i podrum, iznad toga reprezentativne prostorije vlasnika, a na višim etažama prostorije za djecu, služinčad i stražare. Na zadnjoj etaži treba pretpostaviti postojanje platforme za borbu.²⁶ Kao sjedišta posjeda, mote su imale stambenu, vojnu, gospodarsku i administrativnu funkciju. Širenje takvog tipa utvrda povezuje se s kolonizacijskim procesima te uvođenjem feudalnog ustroja. U ranijem razdoblju bile su sjedište visokog plemstva, a poslije su ih gradili uglavnom pripadnici srednjeg i nižeg plemstva (ministerija-

li).²⁷ Sličan tip utvrđenja u Engleskoj se naziva *ring-works* ili u francuskoj terminologiji *petites enceintes circulaires*.²⁸

Na Gradišću u Turčišću, zbog intenzivne obrade zemlje u novije vrijeme, teško je bilo utvrditi neke elemente konstrukcije. Zapadna je strana utvrde većim dijelom izravnan oranjem. Na središnjem platou mjestimice je istražen kulturni sloj, koji je mogao biti nanesen. To je mogao biti i nasuti humak na kojem je bio sagrađen nadzemni objekt, što bi Gradišće moglo uvrstiti u tip mota (sl. 7).

Treba napomenuti da se za zemljano-drveni tip utvrde u hrvatskoj stručnoj literaturi uvriježio termin gradište. Taj je izraz Zdenko Vinski uveo za određivanje srednjovjekovnih utvrda da bi se terminološki razlikovao od prapovijesnih utvrda ili utvrđenih naselja za koje je predložio izraz gradina.²⁹ Autor je takav tip utvrda vezao uglavnom za tada uvriježeno mišljenje da je riječ o slavenskim, tj. ranosrednjovjekovnim nalazištima. Većinu primjera navodi iz slavenskih zemalja, prostora od Rusije na istoku do područja današnje istočne Njemačke. Kako se suvremenim istraživanjima pokazalo da se uvjerljiva većina nalazišta pripisana takvom tipu može datirati u razvijeni, a prije svega kasni srednji vijek, termin gradište postaje preširok i nespretan. Tatjana Tkalcic predlaže termin „manja feudalna sjedišta/rezidenције“, jer pripadaju razdoblju već formiranog feudalnog sustava u srednjovjekovnoj Slavoniji. Takva se nalazišta posve razlikuju od ranosrednjovjekovnih gradišta karakterističnih za područje velikomoravske države, ali su u skladu s nalazištima sjedišta posjeda srednjeg i nižeg

9. Tradicijske kuće, tzv. šopane hiže, u Donjem Vidovcu (lijevo) i Draškovcu (desno) (preuzeto od: VEDRANA BIŠKUP, 2013., 409, sl. 8 i 10)
Traditional houses, so-called šopane hiže [thatched cottages] in Donji Vidovec (left) and Draškovec (right) (taken from: VEDRANA BIŠKUP, 2013, 409, image 8, 10)

plemstva na području cijele Europe. Daljnjim istraživanjima moguće je izbjeći pojednostavnjivanja koja dovode do pogrešnih zaključaka.³⁰

Tehnika gradnje

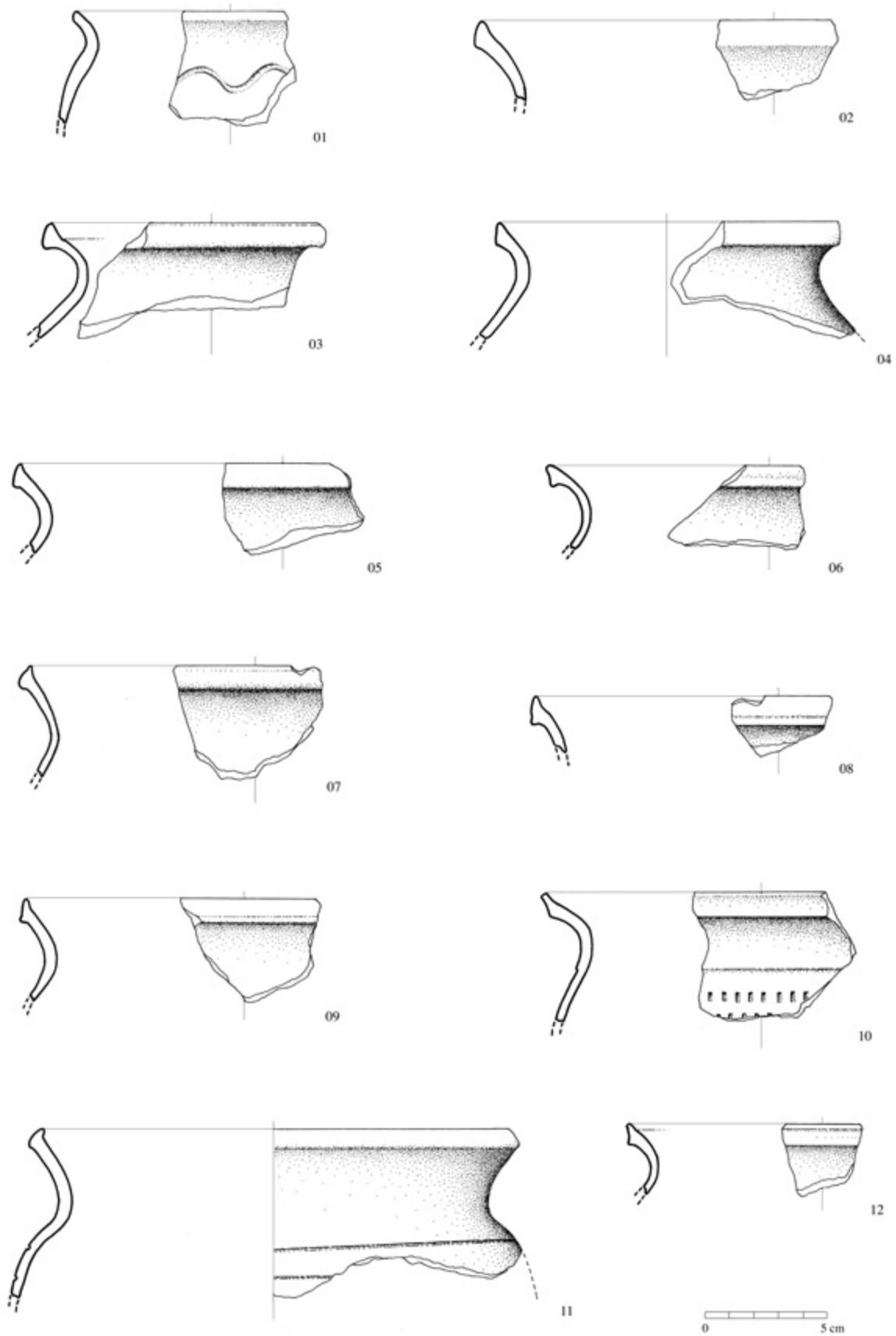
Ustanovljeni arheološki nalazi ostataka građevine na središnjem platou upućuju na određene elemente njezine konstrukcije; oni se mogu dovesti u vezu s tehnikama gradnje razvijenog srednjeg vijeka na širem području Europe. Ukopi rupa za okomito postavljene stupove u konstrukciji objekta karakteristika su tzv. *Pfostenbau*³¹ načina gradnje. Naime, navedena konstrukcijska tehnika podrazumijeva da je donji dio stupova koji nose krovšte ukopan u zemlju. Tehnika je poznata još od neolitika, a bila je široko rasprostranjena u Europi i u razvijenom srednjem vijeku.³² Međutim, ukopani drveni stupovi na Gradišću ustanovljeni su jedino na uglovima objekta, dok im na drugim mjestima u dužini zidova nema traga. Stoga se na tom dijelu mora pretpostaviti drugačiji način temeljenja. Jarci koji se nastavljaju od ugaonih stupova u pretpostavljenoj liniji zida vjerojatno su tragovi plitko ukopanih drvenih greda. Temeljenje stupova na vodoravno položenim gredama, tzv. podsjecima ili pragovima, specifično je za gradnju na kanat.³³ Takav način konstrukcije, poznat u većem dijelu Europe također još od neolitika,³⁴ u razvijenom srednjem vijeku postupno zamjenjuje gradnju s ukopanim stupovima. U Europi je takav način konstrukcije u srednjem vijeku dokumentiran u kasnom 12. i ranom 13. stoljeću, dok se na istočnom dijelu srednje Europe razvio nešto kasnije.³⁵ Za prijelaz s konstrukcija s ukopanim stupovima na konstrukcije na kanat trebalo je dulje vrijeme pa se pretpostavlja da se to događalo postupno, otprilike od 11. do 14. stoljeća.³⁶ U tom vremenu pojavljuju se prijelazne konstrukcije, koje sadrže elemente i jedne i druge tehnike gradnje. Jedan od rasprostranjenih prijelaznih oblika je konstrukcija kod

koje su vodoravne grede položene između okomito ukopanih stupova.³⁷ S obzirom na arheološke nalaze, sličan način gradnje može se pretpostaviti i u slučaju građevine smještene na središnjem platou Gradišća u Turčičću, što svjedoči o praćenju tendencija srednjoeuropskog graditeljskog razvoja u tome dijelu Hrvatske. Ruralna arhitektura u Međimurju dalje se razvijala u smjeru kanatne gradnje tradicionalnih međimurskih kuća, tzv. šopanih hiža (sl. 9). One su temeljene na nabijenoj zemlji, na koju su postavljene debele hrastove grede, dok su na uglovima podignuti okomiti potporni stupovi. Za stupove i grede upotrebljavano je drvo hrasta lužnjaka i topole. Između krovnih greda i greda temelja nalaze se kolci prepleteni vrbovim ili kestenovim prućem te oblijepljeni ilovačom pomiješanom s piljevinom ili mrvljenom slamom. Krov je načinjen od drvene konstrukcije prekrivene slamom, najčešće pšeničnom, po čemu su te tradicijske kuće i nazvane (šop je sinonim za slamnati krov), ili trskom.³⁸ Takve kuće nisu karakteristične za međimursku regiju. Slične kuće građene na kanat sa zemljanom ispunom zidova karakteristične su za tradicionalno graditeljstvo na širem području kontinentalne Hrvatske, primjerice u sjeverozapadnoj Hrvatskoj,³⁹ Slavoniji i Baranji,⁴⁰ Banovini⁴¹ itd. Ostaci pougljenjenog pruća i kućnog ljepa pronađeni na središnjem platou gradišta/mote u Turčičću svjedoče o tome da je ispunna zidova bila napravljena na isti način, tj. da je drveni kostur bio prepleten prućem te oblijepljen ilovačom.

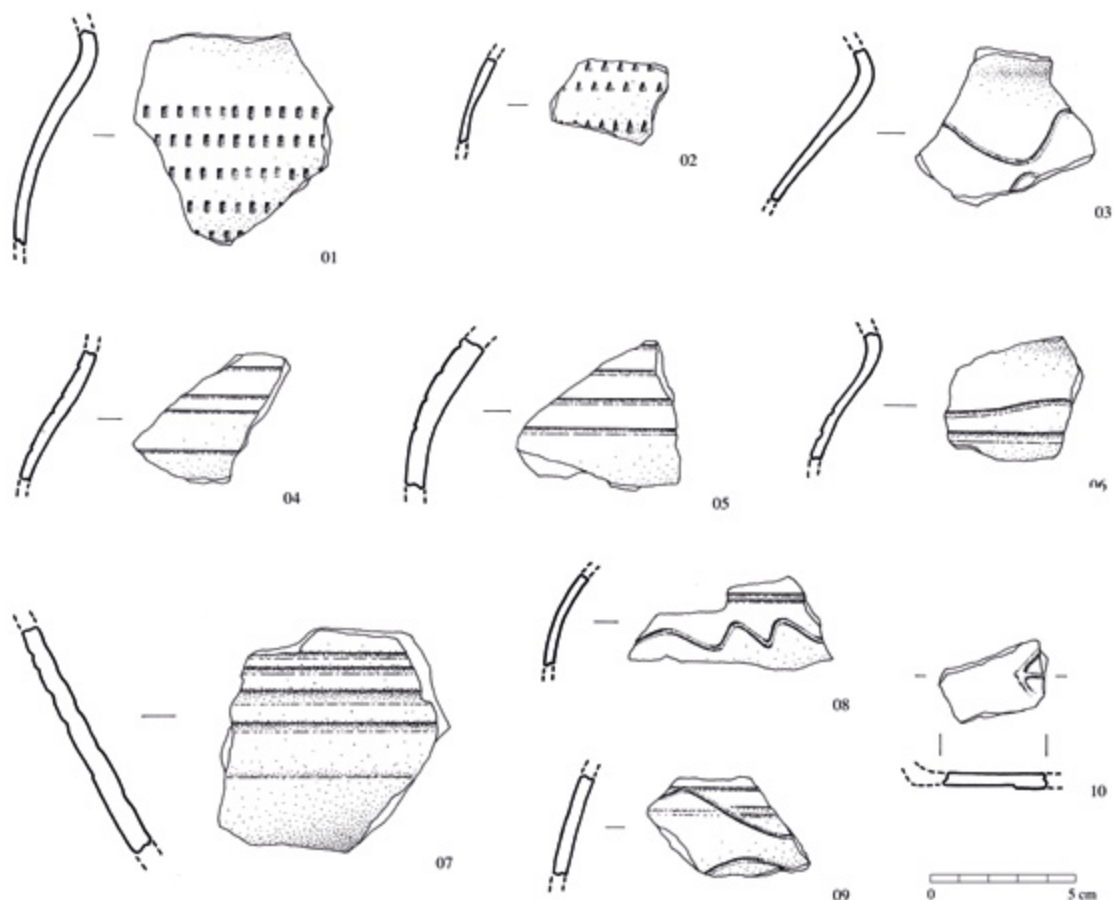
Ostaci srednjovjekovne građevine na lokalitetu Gradišće svjedoče o prijelazu tehnike konstrukcije od one s ukopanim stupovima prema kanatnoj, povezujući Međimurje s otprilike istovremenim pojavama na prostoru srednje Europe tijekom razvijenog srednjeg vijeka. S druge strane, predstavljaju stariji tip s početka razvoja tradicionalne međimurske arhitekture koju danas prepoznajemo u „šopanim hižama“.

Tabla 1. Ulomci oboda keramičkih srednjovjekovnih lonaca s Gradišća u Turčišću (izradila M. Krmpotić)
Fragments of mediaeval pottery rims from Gradišće, in Turčišće (drawing by M. Krmpotić)

Tabla 2. Ukrašeni ulomci keramičkih srednjovjekovnih lonaca s Gradišća u Turčičću (izradila M. Krmpotić)
Decorated fragments of medieval pottery from Gradišće, in Turčičće (drawing by M. Krmpotić)

Pokretni arheološki materijal

Uvjerljivu većinu pokretnog arheološkog materijala prikupljenog prilikom istraživanja čine ulomci keramičkih posuda. Najbrojniji su ulomci kuhinjske keramike, i to uglavnom primjerci lonaca. (Table 1 i 2)

Tijekom srednjeg vijeka oblik lonca se mijenjao, pogotovo način oblikovanja oboda, te je tako datiranje posuda definirano oblikom oboda. Primjerci ulomaka oboda lonca pronađeni prilikom iskopavanja Gradišća upućuju na oblike razvijenije od jednostavnih ranosrednjovjekovnih, ali nisu raščlanjeni poput oblika karakterističnih za kasni srednji vijek. Prema podjeli Tajane Sekelj Ivančan, zastupljeno je pet oblika oboda. Tipu I, tj. jednostavno zaobljenim obodima, pripisujemo ulomak T. 1: 1, kojemu analogije nalazimo na podravskom nalazištu Ledine kod Torčeca u keramičkoj skupini 4a, datiranoj u 11. i 12. stoljeće.⁴²

Ulomak oboda T. 1: 4 pripada tipu II, a analogijom iz Osijeka koja je pripisana obliku A1c, datiran je u kraj 12. i 13. stoljeće.⁴³ Primjerak s nalazišta Gornje njive 2 kod Lendave ima slično izveden obod, a nađen je u objektu radiokarbonski datiranom u 12. stoljeće.⁴⁴ U tip IIb može se uvrstiti ulomak oboda T. 1: 6. Najzastupljeniji su obodi koji se mogu pripisati tipu III (T. 1: 2, 5, 7, 9, 12).

U kraj 12. i u 13. stoljeće mogu se datirati ulomci T. 1: 2 i 7, prema analogijama iz Vinkovaca (oblik A1a) i Erduta (oblik A1c).⁴⁵ Ulomak T. 1: 5 može se uvrstiti u oblik A1b, a sličan nalaz iz Sigeca Ludbreškog datiran je u 12. stoljeće.⁴⁶ U sredinu 13. stoljeća datira se ulomak T. 1: 9, a uvršten je u keramičku skupinu 5a s podravskog nalazišta Torčec – Rudičevo.⁴⁷ Nalaz sličan ulomku T. 1: 12 potječe s Prečnog pola I.⁴⁸

Ulomak T. 1: 3 može se uvrstiti kao prijelazni oblik između tipa IIb i III, a identičan ulomak nađen je na nalazištu Torčec – Prečno pole I. Zanimljivo je da je nađen u nešto starijem kontekstu datiranom u 8./9. stoljeće, s trajanjem i u 10. stoljeću.⁴⁹

Tipu VI, tzv. kaležastom obliku, mogu se pripisati ulomci oboda T. 1: 10 i 11. Stariji od njih, T. 1: 11, datiran je u 12. stoljeće na temelju analogije iz Vinkovaca, uvrštene u oblik A1b.⁵⁰ Najmlađi oblik oboda jest T. 1: 10, kakav se pojavljuje od kraja 12. stoljeća, sudeći prema primjerku iz Erduta (oblik A1c),⁵¹ dok nalazi iz Rudičeva kod Torčeca upućuju na upotrebu tijekom druge polovice 13. i početkom 14. stoljeća.⁵²

Pronađeni primjerci lonaca bili su ukrašeni kombinacijom jednostrukih valovnica (T. 2: 3), kombinacijom jed-

nostrukih valovnica i ravnih linija (T. 2: 6, 8, 9), paralelnih ravnih linija (T. 2: 4, 5, 7) i linijama izvedenima kotačićem (T. 2: 1, 2). Repertoar ukrasa poznat je s drugih nalazišta razvijenoga srednjeg vijeka, npr. s lokaliteta Josipovac Punitovački – Veliko polje I, datiranog u 13. stoljeće.⁵³

Rezultati radiokarbonskih analiza uzoraka ugljena potvrđuju rezultate analize pronađene pokretne keramičke građe u razdoblje razvijenog srednjeg vijeka, tj. 12. i 13. stoljeće.

Na lokalitetu Gradišće pronađeno je i nekoliko ulomaka keramike s olovnom glazurom koji, međutim, svi potječu iz površinskih slojeva. Može se pretpostaviti da su na nalazište dospjeli uslijed poljoprivrednih aktivnosti.

Zaključak

Lokalitet Gradišće kod Turčišća može se s velikom sigurnošću interpretirati kao utvrđeno plemićko sijelo iz razdoblja razvijenog srednjeg vijeka. Za takve se lokalitete u stručnoj literaturi uobičajio naziv gradište, premda bi primjereniji termin bio *mota*, koji podrazumijeva manju utvrdu kružnog tlocrta zaštićenu nasipanim humkom okruženim opkopom (suhim ili napunjenim vodom u slučaju nizinske utvrde).⁵⁴ Prema H. Hinzu, riječ je o utvrđenom boravištu obitelji s gospodarskim objektima u okolici, čiji je vlasnik najčešće nečiji podložnik (kraljev ili drugog plemića). Smatra se da su mote nastale u drugoj polovici 10. stoljeća na području sjeverne Francuske, dok su procvat doživjele tijekom 12. i 13. stoljeća na području istočne i južne Europe.⁵⁵ Područje Ugarske nakon razdoblja tzv. *burgbezirk* županijskog sustava tijekom 12. stoljeća zahvatile su brojne društveno-gospodarske promjene. Spomenute promjene, koje su podrazumijevale unutarnju kolonizaciju, poboljšanje gospodarske proizvodnje, osnivanje gradova i intenziviranje proizvodnje, omogućile su stvaranje plemstva.⁵⁶ Slabljenje kraljevske

vlasti, posebno nakon bule kralja Andrije II. 1222. godine, kojom je nižem plemstvu priznat politički status, omogućilo je jačanje posjedovne moći plemstva te gradnju takvih utvrda.⁵⁷ U spomenuti povijesni kontekst uklapa se i Gradišće u Turčišću, utvrđeno sjedište pripadnika međimurskog nižeg plemstva, čiji je posjed u sačuvanim vrelima iz 13. stoljeća sačuvan pod imenom zemlja Damasa.

Analiza pokretne keramičke građe i uzoraka ugljena upućuju na razvoj Gradišća tijekom 12. stoljeća te njegovo stradavanje u prvoj polovici 13. stoljeća. Funkcioniranje utvrde poklapa se sa širenjem takvog tipa utvrđenja u srednju Europu i istočni rub srednje Europe. Uzrok nasilnog napuštanja Gradišća ostaje nepoznat. S obzirom na to da je područje Međimurja na prijelazu 13. u 14. stoljeće prešlo u ruke visokog plemstva iz roda Gisingovaca, može se pretpostaviti da moćni ugarski oligarsi nisu imali potrebu za obnavljanjem utvrde. Iako se radi o utvrdi koja je pripadala lokalnom plemstvu, premda nižeg pravnog statusa, zanimljiv je izostanak luksuznijeg materijala koji bi sugerirao socijalno razlikovanje od ostalih stanovnika toga područja. Odabir položaja i gradnja obrambenog sustava te podizanje drvene kule ipak ukazuju na pokušaj iskazivanja socijalnog statusa vlasnika.

Srednjovjekovna *mota* na položaju Gradišće u Turčišću, zahvaljujući provedenim arheološkim i povijesno-arhivskim istraživanjima, pokazala se kao vrijedan dio međimurske kulturne baštine. Arheološka istraživanja rezultirala su brojnim podacima o prvotnom izgledu gradišta/mote, o razdoblju i načinu života na njemu te vremenu i načinu njegova stradavanja. Provedena povijesno-arhivska istraživanja osigurala su povijesni kontekst koji je omogućio povezivanje toga gradišta/mote s obitelji međimurskog nižeg plemstva iz 13. stoljeća, čije je ime ostalo sačuvano u nazivu današnjeg naselja Domašince. ■

Bilješke

1 Općina Domašinec otkupila je zemljište na kojem se nalazi lokalitet te financirala izradu idejnog rješenja prezentacije gradišta, kao i građevinskog i izvedbenog projekta. Idejna rješenja te građevinski i izvedbeni projekt izradio je Marko Zeko, dipl. ing. arh. iz tvrtke Vektra d.o.o.

2 ŽELJKO TOMIČIĆ, 1985., 64; EMIL HERŠAK, JOŽA ŠIMUNKO, 1990., 575.

3 TADIJA SMIČIKLAS (sabrao), sv. III., 1905., 374–375.

4 TADIJA SMIČIKLAS (sabrao), sv. IV., 1906., 19–21.

5 TADIJA SMIČIKLAS (sabrao), sv. IV., 1906., 261–262.

6 GYULA FORSTER, 1906., 1028.

7 ŽELJKO TOMIČIĆ, 1975., 221, bilj. 48.

8 ŽELJKO TOMIČIĆ, 1985., 63–64.

9 TATJANA TKALČEC, 2008., 95.

10 ZDENKO VINSKI, 1949., 223.

11 TAJANA SEKELJ IVANČAN, TATJANA TKALČEC, 2004., 74–76, 87–88, 97, sl. 13.

12 Radiokarbonska analiza provedena je u laboratorijima CEDAD, Università del Salento, Italija.

13 ZDENKO VINSKI, 1949., 238.

14 ZDENKO VINSKI, KSENIJA VINSKI GASPARINI, 1950.

15 TATJANA TKALČEC, 2008., 80.

16 Više o povijesti istraživanja u: TATJANA TKALČEC, TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2004., 19.

17 DUŠAN PRIBAKOVIĆ, 1956., 107–142; ZVONKO LOVRENČEVIĆ, 1985., 169–199; ZVONKO LOVRENČEVIĆ, 1990., 139–166.

18 Korišteni podaci još nisu objavljeni, ali su predstavljeni na međunarodnoj kastelološkoj konferenciji „Castrum Bene XII. Castle and Documentation“ održanoj u Krems-an-der-Donau 2013. godine, TATJANA TKALČEC, Small feudal residences in

the North-Western Croatia: medieval hill forts and lowland motated fortifications, kojoj ovom prilikom zahvaljujemo na ustupljenim podacima.

- 19 TATJANA TKALČEC, 2012., 115–127; TATJANA TKALČEC, 2013., 136–166.
- 20 TATJANA TKALČEC, 2008., 95.
- 21 U stranoj literaturi uvriježen je izraz *motte* ili *motta*, u njemačkoj stručnoj literaturi koristi se izraz *Turmhügel*, austrijskoj *Hausberg*, mađarskoj *Tabor*. U hrvatskoj terminologiji predlaže se upotreba izraza *mota* koja ima podlogu u srednjovjekovnoj i latinskoj terminologiji. TATJANA TKALČEC, 2008., 95.
- 22 GÜNTER P. FEHRING, 2004., 152–153.
- 23 KATARINA PREDOVNIK, 2008., 377.
- 24 BAS AARTS, 2007., 54.
- 25 KATARINA PREDOVNIK, 2008., 377–378.
- 26 GÜNTER P. FEHRING, 2004., 153.
- 27 KATARINA PREDOVNIK, 2008., 378.
- 28 TATJANA TKALČEC, 2008., 96.
- 29 ZDENKO VINSKI, 1949., 224.
- 30 ZLATKO KARAČ, 1991., 31–34; ZLATKO KARAČ, 1992., 102–105; ZLATKO KARAČ, 2006., 16–19; VLADIMIR P. GOSS, 2012.
- 31 Termin preuzet iz njemačkog jezika. Engleski termin je *earthfast post construction, post in the ground construction*. WOLF HAIO ZIMMERMAN, 1998., 22, tab. 1.
- 32 WOLF HAIO ZIMMERMANN, 1998., 9; CLAUDIA THEUNE, 2010., 398, 400.
- 33 ĐURO PEULIĆ, 2002., 92–93. Uvriježeni, njemački termin takvog načina konstrukcije je *Ständerbau*, a engleski *postpad build-*

ding, post on padstones construction. WOLF HAIO ZIMMERMAN, 1998., 22, tab. 1.

- 34 WOLF HAIO ZIMMERMANN, 2016., 163–164.
- 35 CLAUDIA THEUNE, 2010., 402–403; FELIX BIERMANN, 2011., 141.
- 36 WOLF HAIO ZIMMERMANN, 1998., 10; isti 2016., 168.
- 37 WOLF HAIO ZIMMERMANN, 1998., 48.
- 38 VEDRANA BIŠKUP, 2013., 407; ZDRAVKO ŽIVKOVIĆ, 2013., 125.
- 39 ZORICA ŠIMUNOVIĆ, 1971., 20, 22.
- 40 SANJA LONČAR-VICKOVIĆ, DINA STOBER, 2011., 27–29.
- 41 BRANKO ĐAKOVIĆ, MANDA HORVAT, 2000., 119.
- 42 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2010., 130, kat. 277.
- 43 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2001., 97, cat. 216.
- 44 BRANKO KERMAN, 2008., 85, kat. 31.
- 45 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2001., cat. 505; 97, cat. 59.
- 46 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2001., 96, cat. 271.
- 47 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2010., 135, kat. 478.
- 48 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2010., 192, 239, kat. 121.
- 49 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2010., 195, 248, kat. 171.
- 50 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2001., 96, cat. 486.
- 51 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2001., cat. 60.
- 52 TAJANA SEKELJ IVANČAN, 2010., 136–137, kat. 489.
- 53 ANDREJ JANEŠ, 2009., 236–238.
- 54 TATJANA TKALČEC, 2008., 95.
- 55 TATJANA TKALČEC, 2008., 96.
- 56 TATJANA TKALČEC, 2008., 135.
- 57 TATJANA TKALČEC, 2008., 97.

Literatura

BAS AARTS, Motte-and-bailey castles of Europe, Some aspects concerning their origin and evolution, *Virtus, Jaarboek voor Adelsgeschiedenis*, 14 (2007.), 37–56.

FELIX BIERMANN, Ländlicher Profanbau im Mittelalter – Beobachtungen aus dem Gebiet der Ostsiedlung des 12. bis 14. Jahrhunderts, in: J. Grabmeyer (Hrsg.) *Baubetrieb im Mittelalter. Schriftenreihe der Akademie Friesach*, N. F. 2 Klagenfurt, 2011., 131–154.

VEDRANA BIŠKUP, Međimurje – narod, običaji, arhitektura, *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 24 (2013.), 399–421.

BRANKO ĐAKOVIĆ, MANDA HORVAT, Tradicijsko pučko graditeljstvo na Baniji, *Etnološka tribina*, 23, vol. 30 (2000.), 113–130.

GÜNTER P. FEHRING, *Arheologija srednjeg vijeka: uvod*, Zagreb, 2004.

GYULA FORSTER, *Magyarország műemlékei 2., A Műemlékek helyrajzi jegeyzéke és irodalomja*, Budapest, 1906.

VLADIMIR P. GOSS, *Registar položaja i spomenika ranije srednjovjekovne umjetnosti u međuriječju Save i Drave*, Zagreb, 2012.

EMIL HERŠAK, JOŽA ŠIMUNKO, Međimurje – povijest, identitet i seobe, *Migracijske teme*, 6 (1990.), 569–591.

ANDREJ JANEŠ, Srednji vijek, *Josipovac Punitovački – Veliko polje I. Eneolitičko, brončanodobno i srednjovjekovno naselje*, L. Čataj (ur.), Zagreb, 2009., 233–246.

ZLATKO KARAČ, Gradište Ratkov Dol – Radanovac, srednjovjekovna utvrda kod Đakova, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 23/1 (1991.), 31–34.

ZLATKO KARAČ, Srednjovjekovno gradište Banovac-Podgorje kod Đakova, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 24/1 (1992.), 102–105.

ZLATKO KARAČ, Paučje – Grad (utvrda Poljanska), *Hrvatski arheološki godišnjak*, 2/2005 (2006.), 16–19.

BRANKO KERMAN, Srednjeveška lončenina z najdišč Gornje njive 2 pri Lendavi, *Srednji vek. Arheološke raziskave med Jadranskim morjem in Panonsko nižino*, M. Guštin (ur.), Ljubljana, 2008., 79–88.

SANJA LONČAR-VICKOVIĆ, DINA STOBER, *Tradicijnska kuća Slavonije i Baranje: priručnik za obnovu*, Zagreb, 2011.

ZVONKO LOVRENČEVIĆ, Neki podaci o gradištima sjeverozapadne Hrvatske, *Podravski zbornik*, (1985.), 169–199.

ZVONKO LOVRENČEVIĆ, Srednjovjekovne gradine u Bilogori, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 14 (1990.), 139–166.

ĐURO PEULIĆ, *Konstruktivni elementi zgrada*, 2. dio, Zagreb, 2002.

- KATARINA PREDOVNIK, Kosova gomila v Razvanju in vprašanje obstoja mot na slovenskem ozmelju, *Annales*, 8 (2008.), 369–384.
- DUŠAN PRIBAKOVIĆ, Neki podaci o gradištima u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Vesnik Vojnog muzeja*, 3 (1956.), 107–142.
- TAJANA SEKELJ IVANČAN, *Early Medieval Pottery in Northern Croatia*, BAR International Series 914, Oxford, 2001.
- TAJANA SEKELJ IVANČAN, *Podravina u ranom srednjem vijeku*, Zagreb, 2010.
- TAJANA SEKELJ IVANČAN, TATJANA TKALČEC, Arheološko nalazište Torčec – Gradić, *Podravina*, vol. 3, br. 6 (2004.), 71–106.
- TADIJA SMIČIKLAS (sabrao), *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. III., Zagreb, 1905.
- TADIJA SMIČIKLAS (sabrao), *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae / Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. IV., Zagreb, 1906.
- ZORICA ŠIMUNOVIĆ, Trojdelna prizemna kuća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, *Ekološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, vol. 2, Izvješća no. 0 (1971.), 20–26.
- CLAUDIA THEUNE, Innovation und Transfer im städtischen und ländlichen Hausbau des Mittelalters, *Der gebaute Raum Bausteine einer Architektursoziologie vormoderner Gesellschaften*, P. Trebsche, N. Müller-Scheeßel, S. Reinhold (Hrsg.), Münster, 2010., 395–412.
- TATJANA TKALČEC, *Arheološka slika obrambenog sustava srednjovjekovne Slavonije*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2008.
- TATJANA TKALČEC, Rekognosciranje srednjovjekovnih gradišta na području bjelovarskog kraja i Zapadne Slavonije 2011. g., *Annales Instituti Archaeologici*, VIII (2012.), 115–127.
- TATJANA TKALČEC, Rekognosciranje na području Bjelovarsko-bilogorske i Koprivničko-križevačke županije u 2012. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, IX (2013.), 136–166.
- TATJANA TKALČEC, TAJANA SEKELJ IVANČAN, Primjeri nizinskih srednjovjekovnih gradišta u središnjoj Hrvatskoj – uloga vode u funkciji obrane, *Hrvatske vode*, 12/46 (2004.), 17–27.
- ŽELJKO TOMIČIĆ, Rezultati ranosrednjovjekovnih arheoloških istraživanja u Međimurju i varaždinskoj regiji, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva*, 2 (1978.), 209–222.
- ŽELJKO TOMIČIĆ, Rezultati pokusnih arheoloških istraživanja kraj Dvorišća u Međimurju, *Muzejski vjesnik*, 8 (1985.), 63–64.
- ZDENKO VINSKI, Prilog poznavanju gradišta s osvrtom na jedan nalaz u Podravini, *Historijski zbornik*, 2 (1949.), 223–241.
- ZDENKO VINSKI, KSENIJA VINSKI GASPARINI, *Gradište u Mr-sunjskom lugu, Prvo iskopavanje slavenske utvrde iz ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Zagreb, 1950.
- WOLF HAIIO ZIMMERMANN, Pfosten, Ständer und Schwelle und der Übergang vom Pfosten- zum Ständerbau – Eine Studie zu Innovation und Beharrung im Hausbau, *Probleme der Küstenforschung im südlichen Nordseegebiet*, 25 (1998.), 9–241.
- WOLF HAIIO ZIMMERMANN, Heraus aus den Löchern! Der Übergang vom Pfosten- zum Ständerbau, *Nah am Wasser, auf schwankendem Grund. Der Bauplatz und sein Haus*, N. Hennig, M. Schimek (Hrsg.), Aurich, 2016., 163–178.
- ZDRAVKO ŽIVKOVIĆ, *Hrvatsko tradicijsko graditeljstvo*, Zagreb, 2013.

Summary

Marijana Krmpotić, Andrej Janeš, Petar Sekulić

GRADIŠĆE IN TURČIŠĆE, MEĐIMURJE, A HILLFORT/MOTTE OF THE HIGH MIDDLE AGES

During 2014, alongside historical and archival research, archaeological excavations were carried out on the mediaeval hillfort/motte at the site of Gradišće, in Turčišće. They were conducted as part of the Turčišće-Goričan Archaeological Park programme, financed by the Croatian Ministry of Culture. Gradišće is situated east of today's village of Domašinec, in the Međimurje lowlands, and lies at the confluence of the River Trnava and the Crni Jarak stream. It is made up of an elevated central plateau protected by an earthwork and ditches that were once filled with water, and it measures 50 m in diameter. On the central plateau, remains were found of a medieval above-ground building. Archaeological excavations revealed elements of the structure to be of a form transitional between construction with dug-in posts and half-timber work. More specifically, the wooden structure of the building was supported by wooden posts dug into the ground at the corners and horizontal beams stretching

between them. The walls were filled with wattle daubed with clay soil, while the floor in the interior was of trodden earth. Given its structural characteristics, the building on the central plateau in Gradišće points to an early phase of development of traditional half-timber architecture that has survived to this day in the Međimurje region as *šopane hiže* [thatched cottages]. In the course of archaeological excavations in the southwest portion of the Gradišće earthwork, a wooden post was found dug into the ground; it was presumably used to support a wooden bridge that provided access to the central plateau. Results of radiocarbon analyses of samples taken from charred wooden parts of the central-plateau building, as well as a typological analysis of movable finds, indicate that Gradišće was inhabited in the period from the mid-12th to the mid-13th century. In the mid-13th century, Gradišće burned down in a fire, after which life was never restored. The historical and archival research conducted enabled us to link the

settlement to the noble family of Domaša, recorded in the name of the present-day village of Domašinec. The family of Domaša, or Damaša, were members of the Međimurje gentry, and their name is mentioned in surviving documents dating from the early to the mid-13th century. No subsequent mention of them is found after the mid-13th

century, the time when life disappeared from Gradišće, in Turčišće.

KEYWORDS: *hillfort, motte, High Middle Ages, archaeological excavation, Turčišće, Domašinec, Međimurje*